

Gaspeldoorn (*Ulex europaeus*)

Als de Gaspeldoorn volop in bloei staat en zijn prachtige bloementooi laat zien, lijkt het zo'n aantrekkelijke plant. Om te zien, dat wel, maar je moet hem niet aanraken want hij prikt genadeloos naar alle kanten. Zonder schaar of snoeitang is het niet doenlijk om zonder flinke prikken er een bloeiend takje van af te halen.

Vlinderbloemenfamilie

Gaspeldoorn is een van de 20 leden van het geslacht *Ulex* van de Vlinderbloemenfamilie (Fabaceae). Het verspreidingsgebied van de soorten van het geslacht ligt in West-Europa en Noord-Afrika. Vermoedelijk komt de Gaspeldoorn van oorsprong uit Portugal. De plant is vorstgevoelig en is een karakteristiek element in de flora van het Atlantische deel van Europa. In ons land groeit zij voornamelijk in de duinen, in de pleistocene zandstreken en in Zuid-Limburg. Ze gedijt het beste op plaatsen waar de bodem voedselarm is.

Doorns als sluiting van kleding

Gaspeldoorn is een sterk vertakte struik die 1-2 meter hoog kan worden. De stengels hebben korte zijtakken die in een scherpe doorn eindigen. Daaraan heeft de plant haar naam te danken. Gaspel is volgens de Dikke Van Dale een verkleinigingsvorm van het Middel-Nederlandse gaspe, gesp(e) = haak, gesp. In de Middeleeuwen werden de doorns gebruikt als sluiting van kleding.

Aan de kiemplanten en aan de jonge planten vormen zich drietallige bladen. Later vormen zich bladen in de vorm van korte scherpe stekels. Alle stengels zijn sterk gegroefd en kort behaard.

Lange bloeiperiode

Bij zachte winters zitten er gedurende bijna het gehele jaar bloemen aan de plant. De hoofdbloei met een overvloedige bloemenpracht valt echter in de periode van november tot mei. De bloemen vormen zich aan de korte zijtakken. Ze staan alleen of met een paar bij elkaar en hebben de geur van kokosnoot. Aan de bloemstengels staan vlak onder de bloem twee steelblaadjes. De bloemen hebben twee grote behaarde kelkbladen en een heldergele bloemkroon bestaande uit een grote vlag, twee zwaarden en twee met elkaar vergroeide kielbladen. In de kiel liggen de meeldraden en de stamper, die samen onder een

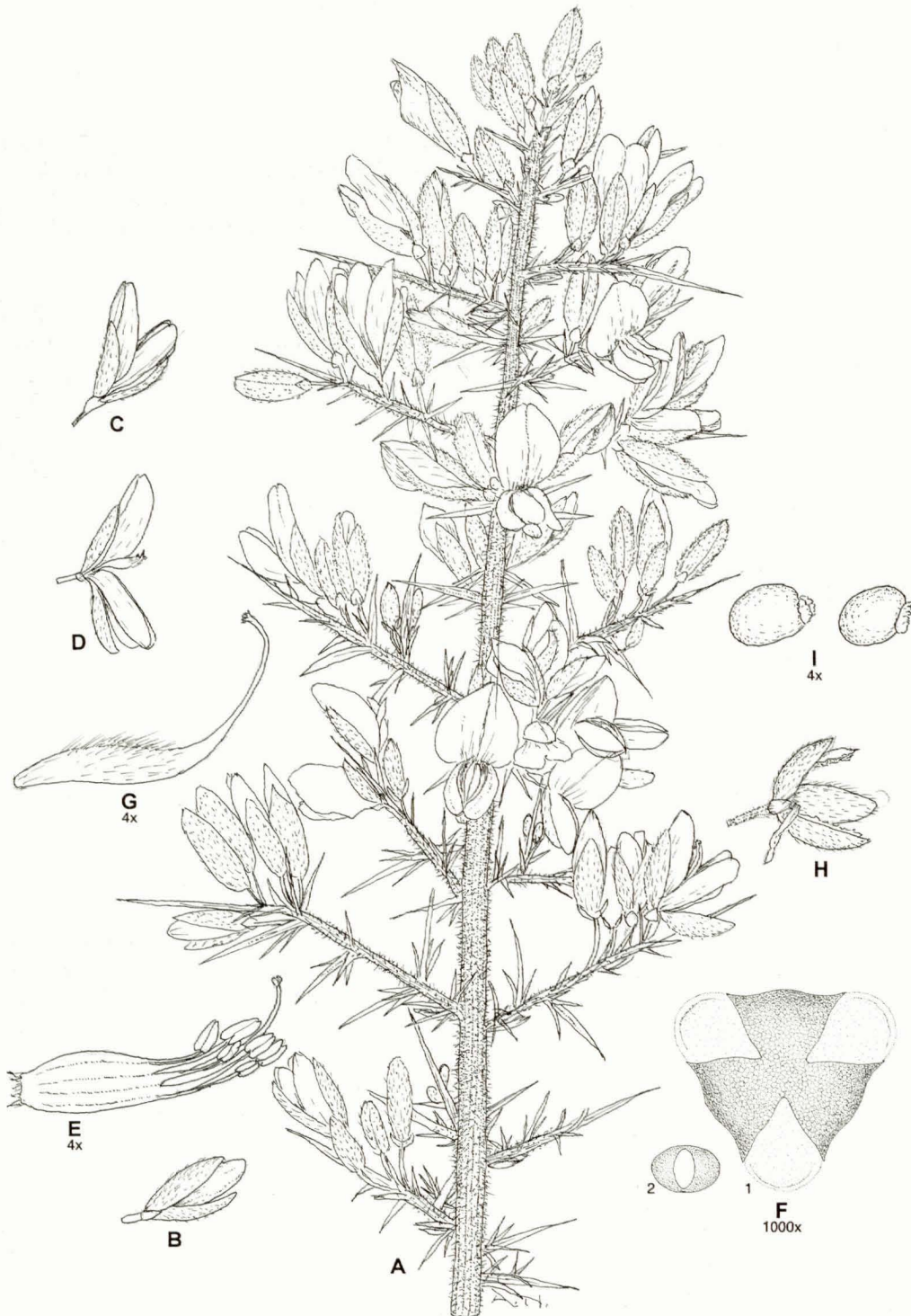
naar boven gerichte spanning staan. De met elkaar verbonden zwaarden en kiel willen juist naar beneden veren. De meeldraden, tien in getal, zijn allemaal over een groot deel van de helmraden met elkaar vergroeid.

Geen nectar

Door de bloemen wordt geen nectar geproduceerd. Daarom is er niet een van de meeldraden los om insecten toegang te verlenen tot het nectarium, zoals we bij nectargevende soorten van de familie aantreffen. Alle soorten van de familie waarvan alle meeldraden zijn vergroeid (ze worden ook wel de diadelphische soorten genoemd) hebben geen nectarium. Bijen kunnen op de bloemen van de Gaspeldoorn dus alleen maar stuifmeel verzamelen. Bij het bloemenbezoek dringen ze zich in de bloemopening, alsof ze op zoek zijn naar nectar, en drukken de zwaarden en de kiel omlaag. Door de druk laten de kielbladen van elkaar los en krijgen de meeldraden en stamper de gelegenheid naar boven te veren. Het stuifmeel, dat even voor het ontluiten van de bloem reeds door de meeldraden is vrijgegeven, wordt daarbij tegen de onderzijde van de bij gebracht. Tegelijkertijd kan de stempel stuifmeel opnemen dat zich eventueel in de beharing van de bij bevindt. Daarvoor is het nodig dat de stempel met het insect in aanraking komt. De papillen op de stempel gaan namelijk bij wrijving stuk, waarbij een olieachtige stof vrijkomt. De stuifmeelkorrels blijven daardoor gemakkelijker aan de stempel kleven. Bovendien wordt het binnendringen van de kern van een stuifmeelkorrel vergemakkelijkt. Tijdens het bijenbezoek veren de zwaarden en de kiel omlaag en blijven in die stand staan. Meestal vindt er nu geen bijenbezoek meer aan de bloem plaats.

Vermeerdering

Gaspeldoorn vermeerdert zich door zaad en vegetatief door middel van worteluitlopers. De vrucht is een peul die langs twee naden opspringt als de zaden rijp zijn. Ze worden maar over een korte afstand verspreid. Door de aanwezigheid van een goed beschermende wand kunnen de zaden lange tijd in de grond goed blijven. Ze kunnen wel 30 jaar kiemkrachtig blijven en ontkiemen het beste bij een temperatuur van 15-19°C.

Gaspeldoorn (*Ulex europaeus*)

A in bloei staande tak; **B** bloemknop; **C** bloem; **D** bloem na insectenbezoek; **E** meeldraden en stamper uit bloemknop; **F** stuifmeelkorrel (tricolpaat): 1 polair, 2 equatoriaal; **G** stamper; **H** vrucht met verdroogde kelk; **I** zaad.